

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

YM ./ riksåklagaren ang. rån m.m.

(Göta hovrätts dom 2019-04-17 i mål B 722-19)

Högsta domstolen har beslutat att riksåklagaren ska svara skriftligen på överklagandet. Yttrandet ska avse åtalet för rån, varvid det särskilt ska belysa frågan om gränsen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp samt förutsättningarna för att, utan åtalsjustering, kunna döma för medhjälp när gärningsbeskrivningen avser en gärning som påstås ha begåtts ”tillsammans och i samförstånd”.

Jag vill anföra följande i frågan om prövningstillstånd.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrätts dom. Enligt min mening finns det inte skäl att meddela prövningstillstånd i målet.

Bakgrund

Åtalet

YM och tre andra personer åtalades för att tillsammans och i samförstånd ha tvingat målsäganden att lämna ifrån sig sin mobiltelefon och ryggsäck med innehåll. Detta påstods ha skett genom att slå målsäganden mot huvudet så att smärta och blodvite uppstod samt hota honom med en kniv som riktades mot honom. YM åtalades vidare för försök till bedrägeri. I den delen påstods att han efter rånet olovligen använt målsägandens kontokort och kod genom att försöka ta ut pengar i en bankomat.

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde YM för rån och försök till bedrägeri till fängelse i ett år och tre månader.

Tingsrätten lade vad målsäganden (JR) i huvuddrag uppgett till stöd för bedömningen. Denne berättade i tingsrätten att han befann sig i en lägenhet tillsammans med två andra personer. JR släppte in en av de tilltalade (NS) genom balkongdörren. Hon rusade direkt till ytterdörren och släppte in tre personer varav en var maskerad (AA). Den maskerade personen hade en kniv på sig som han hotade JR med. NS uppmanade JR, som då satt i en fåtölj, att lämna ifrån sig sin ryggsäck och mobil. När han inte direkt gjorde det så slog den maskerade mannen honom med kniven i huvudet. Lägenhetsinnehavaren (LB) ingrep och tog tag i AA i den arm denne höll kniven med. Den man som dittills stått bakom den maskerade mannen (YM) tog då bort LB och bröt i dennes arm. Gärningspersonerna lämnade lägenheten med JRs mobiltelefon och ryggsäck. Under händelseförloppet lämnade han koden till sitt kontokort till NS.

Tingsrätten fann styrkt att AA och NS före gärningen planerat att stjäla egendom från målsäganden. Deras respektive agerande utgjorde enligt tingsrätten gärningsmannaskap avseende rån.

När det gäller YMs medverkan uttalade tingsrätten följande.

Det framstår i sig som troligt att även YM och CSvar införstådda med att det skulle ske ett rån. Det är dock inte visat att de var med när AA och NS diskuterade detta. Det går inte att utesluta att de haft uppfattningen att det skulle stanna vid att JR skulle läras en läxa.

YM har uppgett att han hört att JR sa att det var hans ryggsäck. Utifrån detta och det händelseförlopp han kunde iaktta måste han senast då ha förstått att det var fråga om ett rån. Han har främjat detta med sin närvaro samt genom att ingripa mot LB när denna försökt att hjälpa JR. Till följd av detta är han att betrakta som gärningsman vad avser rån, och inte endast medhjälpare. Han ska till följd av detta fällas till ansvar för rån. Han har kort tid efter rånet försökt ta ut pengar på JRs bankkonto. Hans invändning att han trott att det var NS som lämnat ut sitt bankkonto och sin kod framstår i sig som osannolik. Mot bakgrund av vad han iakttagit av händelseförloppet måste han ha varit införstått med att det var JRs kontokort. Det befinns ha berott på tillfälliga omständigheter att brotten inte fullbordats. Han ska därför dömas till ansvar för två fall av försök till bedrägeri.

Hovrättens dom

Efter att YM överklagat fastställde hovrätten tingsrättens domslut. Två av hovrättens ledamöter var skiljaktiga och ville att YM skulle frikännas i den del åtalet avsåg rån.

Hovrätten delade tingsrättens bedömning att målsägandens uppgifter i huvudsak kunde läggas till grund för bedömningen. Det ansågs således utrett att AA, som var maskerad, hotade och slog målsäganden med en kniv och att denne i samband med detta lämnade ifrån sig sin egendom. Vidare var utrett att YM stod strax bakom AA och att han när LB försökte ingripa mot AA, som då fort-

farande höll i kniven, tog tag i/bröt LBs arm. Först därefter släppte AA kniven och de lämnade lägenheten med det tillgripna godset. Efter händelsen, som var över på några minuter, försökte YM ta ut pengar med JRs kontokort.

Hovrätten fann bevisat att AA redan före gärningen planerat att tillgripa egendom från JR. Utöver det som tingsrätten redovisat ville hovrätten särskilt peka på att det, utöver uttalandena om att JR misshandlat kvinnor, snabbt blev tal om att JR skulle lämna ifrån sig ”grejer”. Hovrätten fann vidare att det snabba händelseförloppet tydde på ett målmedvetet agerande från gärningsmännens sida.

När det gäller YM uttalade hovrätten följande.

När det sedan gäller bedömningen av YMs agerande spelade han en så aktiv roll vid genomförandet av rånet att det är naturligt att betrakta honom som gärningsman. YM trängde tillsammans med AA in i LBs bostad, uppehöll sig där i JRs omedelbara närhet när denne blev utsatt för våld och hot och avtvingad sin egendom samt ingrep mot LB när denne i sin bostad försökte avvärja AA. Med hänsyn till detta, och YMs efterföljande hantering av kontokortet i direkt anslutning till rångärningen, saknas skäl att betvivla att YM tillsammans och i samförstånd med AA uppsåtligt begick den åtalade gärningen avseende rånet. YM ska därför dömas för rånet i enlighet med gärningsbeskrivningen.

De skiljaktiga ledamöterna delade majoritetens bedömning av vad som var utrett om händelseförloppet. Det ansågs således utrett att YM befunnit sig på platsen när rånet utfördes, att han i samband med att LB försökte avvärja AA greppade tag i LBs arm och att han efter händelsen försökte ta ut pengar på JRs bankkort. Dessa omständigheter konstaterades vara besvärande för YM och tala för att han redan när han gick in i LBs lägenhet förstod att det skulle ske ett rånet. I samma riktning talade att rånet utfördes under ett ganska snabbt händelseförlopp och i vissa delar framstod som resultatet av ett målmedvetet agerande från gärningsmännens sida. Trots detta ansåg de skiljaktiga ledamöterna, i likhet med tingsrätten, att det inte var utrett att YM, innan han gick in i lägenheten, förstod att det skulle utföras ett rånet. Detta förstod han först när han väl var inne i bostaden.

De skiljaktiga ledamöterna fann vidare att YM inte självständigt gjort någon del av det som åklagaren påstår i sin gärningsbeskrivning. Vidare har han inte deltagit i det brottsliga tilltaget bara genom att befinna sig på platsen. När YM ingrep mot LB hade rånet fullbordats, men inte avslutats. Han skulle därigenom möjligtvis kunna hållas ansvarig för medhjälp till rånet. YM har under gärningen inte kommunicerat med övriga tilltalade och det har inte varit fråga om ett faktiskt samförstånd. Hans val att agera har inte varit ett resultat av de medtilltalades inflytande över honom. Det ansågs därför inte visat att YM handlat gemensamt och i samförstånd med övriga gärningsmän.

Sammanfattningsvis fann de skiljaktiga ledamöterna det tveksamt om YM kan anses ha deltagit i utförandet av rånet på ett sätt som kan läggas honom till last som medgärningsmannaskap. Vidare ansågs det inte visat att YM utfört rånet tillsammans och i samförstånd med övriga tilltalade. Han kunde därför inte dömas som medgärningsman. Utifrån hur åklagaren fört sin talan fanns det inte förutsättningar att pröva om YM i stället skulle dömas för medhjälp till rån.

Överklagandet

YM har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska ogilla åtalet i dess helhet. Enligt YM är det inte styrkt bortom rimligt tvivel att han gjort sig skyldig till de åtalade gärningarna.

När det gäller frågan om prövningstillstånd anser YM att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hans överklagande. Det som är av vikt att få prövat är var gränsen för medgärningsmannaskap går samt var gränsen går för att man ska ha utfört en gärning tillsammans och i samförstånd med annan. YM hänvisar till vad som anförts av de skiljaktiga ledamöterna i hovrätten.

Grunderna avseende frågan om prövningstillstånd

Inledning

Högsta domstolen har angett att svarsskrivelsen särskilt ska belysa frågan om gränsen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp samt förutsättningarna för att, utan åtalsjustering, kunna döma för medhjälp när gärningsbeskrivningen avser en gärning som påstås ha begåtts ”tillsammans och i samförstånd”. Jag kommer i det följande att inrikta min framställning mot de angivna frågorna och om det med utgångspunkt i dessa finns skäl att meddela prövningstillstånd.

Bestämmelsen om prejudikatdispens återfinns i 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken. Här stadgas att prövningstillstånd får meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en överprövning kan sålunda enligt motiven inte föranleda dispens på denna grund (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken [version 1 april 2019, Juno], kommentaren till 54 kap 10 §).

Gränsen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp

Den rättsliga regleringen

Enligt 23 kap. 4 § första stycket brottsbalken ska ansvar för viss gärning ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna

med råd eller dåd. Av paragrafens andra stycke följer att den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det. Enligt tredje stycket ska varje medverkande bedömas efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom eller henne till last.

I rättsfallet NJA 2006 s. 535, som gällde ett åtal för rån, behandlades frågan om gränsdragningen mellan gärningsmannaskap och annan medverkan. Högsta domstolen konstaterade att det för att en medverkande ska anses ha handlat på sådant sätt att han eller hon borde anses som gärningsman vanligen krävs att den medverkande deltagit i utförandet av den brottsliga gärningen. Även en annan medverkande kan emellertid bedömas som gärningsman där detta ter sig naturligt. I betraktande av medverkansbestämmelsens konstruktion och tillkomsthistoria får det enligt Högsta domstolen anses naturligt att den som endast främjar ett brott innan detta påbörjas i allmänhet inte är att anse som gärningsman. Förutsättningen för att gärningsmannans ansvar ska kunna åläggas även en sådan medverkande får normalt anses vara att förhållandena är sådana att han kan sägas ha utfört brottet genom en annan person.

Högsta domstolen uttalade vidare att flera personer kan vara gärningsmän samtidigt trots att inte alla, och kanske inte ens någon av dem, självständigt uppfyller hela brottsbeskrivningen i ett straffbud, förutsatt att vad de gör tillsammans innebär att brottsbeskrivningen är uppfylld. De har med andra ord tillsammans utfört gärningen (medgärningsmannaskap). Om genomförandet av ett planerat brott innefattar en arbetsfördelning mellan gärningsmännen kan ansvar i gärningsmannaskap ådömas även den som mera perifert deltar i själva det brottsliga tilltaget. Ett exempel är att en person som håller vakt vid en inbrottsstöld kan vara att betrakta som gärningsman. Högsta domstolen konstaterade att det ibland hade ansetts som oklart hur gränsen mellan gärningsmannaskap och medhjälp skulle dras i sådana situationer. Vidare uttalades att det även i fall där det inte går att i detalj utröna vad olika medverkande personer har gjort kan vara möjligt att med tillräcklig säkerhet dra slutsatsen att de utfört en brottslig gärning gemensamt och i samråd. En utgångspunkt är dock att det krävs sådan bevisning på individnivå att man beträffande var och en av de inblandade kan konstatera att de medverkat i brottets utförande på ett sådant sätt att de är att betrakta som medgärningsmän.

I målet hade en av de tilltalade endast varit aktiv innan rånet påbörjades medan den andre även varit aktiv medan det pågick. Ingen av dem hade emellertid deltagit vid genomförandet av själva rånet. Vidare hade ingen av dem en sådan ställning i förhållande till övriga medverkande att de ändå kunde betraktas som gärningsmän. De kunde därför inte fällas till ansvar som gärningsmän. I påföljdsdelen uttalade Högsta domstolen att utformningen av medverkansbestämmelsen har syftat till att åstadkomma en ordning enligt vilken det inte har saklig betydelse om en medverkande är att betrakta som gärningsman eller inte.

Straffskalan för ett brott är densamma oavsett om en medverkande bedöms som gärningsman eller som anstiftare eller medhjälpare, och det finns inte något hinder mot att gärningsmannen beroende på omständigheterna får ett lindrigare straff än t.ex. anstiftaren. För varje medverkande ska straffet bestämmas efter vad som ligger honom till last.

Rättsfallet NJA 2017 s. 531 ”Bussen i Östberga” gällde ett åtal för försök till mordbrand. I domen uttalade Högsta domstolen följande om gränsen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp.

42. T.K. har erkänt att han körde de fyra personer som utförde gärningen till platsen, men har uppgett att han inte förstod vad som skulle ske. Av utredningen framgår emellertid att han hade kontakt med, och befann sig på samma plats som, S.H. både före och efter den nu aktuella gärningen. Det är vidare, genom N.R:s vittnesmål, utrett att den 25 liter stora dunken med dieselolja medfördes i baksätet i bilen och att T.K. väntade kvar i bilen medan de andra sprang fram till bussen. Det måste mot denna bakgrund anses uteslutet att han inte förstod vad som skulle hända.

43. Det står klart att T.K:s handlande åtminstone har främjat den otillåtna gärning som S.H. har förövat (jfr ”Företagsboten och fängelsestraffet” NJA 2012 s. 826 p. 12–18). Hans medverkan har emellertid inte varit sådan att den i sig ger anledning att anse honom som gärningsman. Frågan blir i stället om han ska bedömas som gärningsman därför att han, som åklagaren har påstått, agerat tillsammans och i samförstånd med S.H.

44. Om två eller flera personer har agerat tillsammans och i samförstånd vid förövandet av ett brott, har det inte nödvändigtvis någon avgörande betydelse vilka uppgifter var och en har haft att utföra vid brottet. Samtliga kan då vara att bedöma som gärningsmän antingen därför att de uppfyller de krav som följer direkt av den aktuella brottsbeskrivningen eller därför att de annars anses som gärningsmän (jfr orden ”Den som inte är att anse som gärningsman...” i 23 kap. 4 § andra stycket BrB, som anses indikera att domstolarna har en viss frihet vid rubriceringen av medverkansgärningar). I sammanhanget kan hänvisas till NJA 2006 s. 535 där det anges att en person som håller vakt vid en inbrottsstöld kan vara att betrakta som gärningsman.

45. Också vid gärningsmannaskap av de sistnämnda slagen fordras i regel, för att någon ska kunna dömas som gärningsman, att personen deltar i själva det brottsliga tilltaget, åtminstone mer perifert (eller, fastän det saknar relevans i detta sammanhang, att han eller hon i förhållande till dem som deltar i utförandet av gärningen intar en särskild ställning). (Jfr åter NJA 2006 s. 535.) Den gärning som T.K. har utfört, dvs. att köra gärningsmännen till platsen, måste i och för sig anses uppfylla detta krav.

46. För att det, på angivet sätt, ska vara möjligt att anse någon som medgärningsman, trots att han eller hon inte deltagit i de gärningar som mer direkt knyter an till brottsbeskrivningen, förutsätts emellertid också att det är bevisat att denne har agerat tillsammans och i samförstånd med de övriga inblandade.

47. Som konstaterats i det föregående måste T.K. ha förstått vad som skulle ske när han stannade bilen. Utredningen ger emellertid, mot hans nekande, inte tillräckligt stöd för att han agerade tillsammans och i samförstånd med S.H. och de andra personerna.

48. T.K. ska därför inte dömas som gärningsman utan för den medhjälp han har gjort sig skyldig till.

Jack Ågren, Madeleine Leijonhufvud och Suzanne Wennberg uttalar följande om gränsdragningen mellan gärningsmannaskap och medhjälp (se Ågren/Leijonhufvud/ Wennberg, Straffansvar, 10 uppl., 2018, s. 172).

Hur kan man då sammanfatta gränsdragningen mellan strikt gärningsmannaskap och utvidgat gärningsmannaskap och gränsdragningen mellan utvidgat gärningsmannaskap och medhjälp? Innebörden av strikt gärningsmannaskap är att rekvisiten i en enskild straffbestämmelse är uppfyllda. Det kan handla om att en eller flera personer uppfyller rekvisiten i en straffbestämmelse på egen hand, dvs. gärningsman är den som gör något som kan beskrivas med det eller de verb som straffbudet innehåller. Men flera personer kan också vara gärningsmän i strikt mening trots att ingen av dem, eller inte samtliga, gör något som uppfyller en brottsdefinition men vad *de gör tillsammans* (och i samförstånd) är otillåtet.

Vad sedan avser gärningsmannaskap i utvidgad mening så handlar det alltså om att rubricera någon som gärningsman som i strikt mening inte är det. Denne är *att anse som* gärningsman. Det kan handla om en person som deltar i det brottsliga tilltaget (mer perifert) ELLER att personen intar en särskild ställning i förhållande till dem som deltar i utförande av gärningen OCH har agerat tillsammans och i samförstånd med de övriga inblandade. Brister det i någon av nämnda förutsättningar kan den som främjat den otillåtna gärningen inte dömas som gärningsman utan i stället som medhjälpare.

Ågren/Leijonhufvud/Wennberg uttalar att domstolarna tidigare inte varit tillräckligt tydliga med att ge vägledning när det gäller frågan om var gränsen går för att anse någon som gärningsman i utvidgad mening när denne inte är det i strikt mening. Enligt författarna kan det ha varit så att domstolarna inte sett sig nödgade att ge vägledning i tillräcklig utsträckning just med anledning av att möjligheten till omrubricering "alltid" finns. Det vägledande behovet har kanske därför inte uppfattats som tillräckligt stort. Vad som kanske ytterligare kan ha bidragit till vad som kunnat beskrivas som ett oklart rättsläge är att rubriceringsfrågan i sig inte är avgörande för det efterföljande straffet. Alldeles oavsett anledning så har det funnits skäl att kritisera det oklara rättsläget. Enligt Ågren/Leijonhufvud/Wenesto är det mer glädjande att nyare domstolspraxis har bidragit till att klargöra rättsläget. De hänvisar därvid särskilt till NJA 2006 s. 535 och NJA 2017 s. 531 "Bussen i Östberga" (se a.a., s. 170 ff.).

Min bedömning

Som framgått i det föregående har Högsta domstolen i två avgöranden, senast under år 2017, gjort uttalanden till vägledning för bedömningen av gränsdragningen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp (NJA 2006 s. 535 och NJA 2017 s. 531 "Bussen i Östberga"). Det kan därför enligt min mening rent allmänt ifrågasättas om det i nuläget finns något egentligt behov av ytterligare klargöranden från Högsta domstolen när det gäller denna fråga.

När det gäller det nu aktuella målet så har hovrätten funnit bevisat att YM begått den åtalade gärningen tillsammans och i samförstånd med AA. Hovrättens majoritets bevisvärdering skiljer sig i detta avseende från minoriteten och tingsrätten som inte ansett det ställt utom rimligt tvivel att YM förstått att det skulle utföras ett rån innan han gick in i lägenheten. Vid en bedömning utifrån Högsta domstolens tidigare uttalanden kan det enligt min mening, med hänsyn

till vad hovrättens majoritet funnit utrett, inte råda någon tvekan om att YM ska dömas för rån och inte för medhjälp till detta brott. Jag har därför svårt att se att Högsta domstolen vid en prövning av det nu aktuella målet skulle kunna göra några uttalanden som preciserade rättsläget på något mera påtagligt sätt.

Sammanfattningsvis anser jag att en prövning av YMs överklagande inte skulle vara vikt för ledning av rättstillämpningen när det gäller frågan om gränsen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp.

Förutsättningarna för att, utan åtalsjustering, kunna döma för medhjälp när gärningsbeskrivningen avser en gärning som påstås ha begåtts ”tillsammans och i samförstånd”

Den rättsliga regleringen

Enligt 30 kap. 3 § rättegångsbalken får en dom inte avse annan gärning än den, för vilken talan om ansvar förs i behörig ordning. Rätten är däremot inte bunden av ett yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum.

Rättsfallet NJA 2003 s. 646 gällde frågan om en person som följt med på en färd med en olovligt tillgripen bil skulle dömas för olovligt brukande. Högsta domstolen konstaterade att vad som enligt gärningsbeskrivningen lades den tilltalade till last var att han tillsammans och i samförstånd med två andra personer olovligen brukat en personbil som de andra två tillgripit. Vidare konstaterades att för att den tilltalade skulle kunna dömas för det olovliga brukandet av bilen krävdes att han kunde anses ha deltagit i brukandet som gärningsman eller åtminstone främjat detta på sätt som avses i 23 kap. 4 § brottsbalken. Högsta domstolen uttalade att enbart den omständigheten att någon följt med i en bil inte kan anses vara tillräcklig för att någon ska anses vara medgärningsman. För detta bör krävas en sådan medverkan när det gäller exempelvis initierandet av färden eller färdväg eller färd sätt att själva brukandet framstår som ett för de medverkande gemensamt företag eller en gemensam verksamhet. I målet var annat inte visat än att den tilltalade fått följa med när de två andra skulle åka iväg. Även om han i vart fall i samband med att färden påbörjades måste ha förstått att bilen var tillgripen kunde detta inte i sig anses tillräckligt för att han skulle kunna betraktas som medgärningsman till brukandet. Högsta domstolen fortsatte enligt följande.

Även om R.L. inte kan betraktas som medgärningsman till brukandet skulle gärningen kunna vara att bedöma som medhjälp till olovligt brukande. Detta förutsätter att R.L. genom sitt agerande kan anses ha främjat det olovliga brukandet. Att gärningsbeskrivningen inte innehåller någon konkretisering av vad ett sådant främjande skulle ha bestått i kan inte i sig anses utgöra något hinder för en sådan bedömning. I målet förekommer det emellertid inte några uppgifter som kan uppfattas som ett påstående om att R.L. på visst sätt har främjat det olovliga brukandet och än mindre har någon utredning i frågan förebringats. Under sådana

förhållanden föreligger inte heller förutsättningar för att döma R.L. för medhjälp till olovligt brukande. Åtalet skall därför ogillas.

I detta sammanhang kan även NJA 1984 s. 922 nämnas. En person hade åtalats för att gemensamt och i samråd med tre andra personer vid två tillfällen ha misshandlat personer med sparkar och slag. Tingsrätten dömde den tilltalade för medhjälp till misshandel. Hovrätten fastställde tingsrättens dom. Den tilltalade överklagade hovrättens dom till Högsta domstolen och yrkade att åtalet skulle ogillas. Högsta domstolen, som ogillade åtalet, prövade huruvida den tilltalade hade främjat misshandeln på ett sådant sätt att han skulle fällas till ansvar för medhjälp.

Per Olof Ekelöf, Henrik Edelman och Mikael Pauli ställer frågan om hur precis åklagaren måste vara i gärningsbeskrivningen. Enligt författarna är utgångspunkten vid besvarandet av denna fråga att den tilltalade måste förstå vad som han eller hon har att bemöta/försvara sig mot i rättegången. Europakonventionen (artikel 6.3 a–b) stadgar att var och en som anklagas för brott har rätt att i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen och att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar (se Rättegång II, 9 uppl., 2015, s. 146).

I Fitgers kommentar till rättegångsbalken tas rättsfallet NJA 2003 s. 645 upp i samband med frågorna om kravet på precisering av åklagarens gärningsbeskrivning och domstolens utövande av materiell processledning. Här uttalas att gärningsbeskrivningen måste vara så precis att den tilltalade har fått tillräckliga möjligheter att bedöma vad han eller hon ska försvara sig mot. En behövlig precisering synes emellertid inte alltid behöva ske i form av en ändrad gärningsbeskrivning i formell mening. Därvid redovisades vad Högsta domstolen i NJA 2003 s. 645 uttalade om att gärningsbeskrivningen visserligen inte innehöll någon konkretisering av vad ett främjande av brottet skulle ha bestått i men att detta inte i sig kunde anses utgöra något hinder för en fällande dom (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken [version 1 april 2019, Juno], kommentaren till 30 kap 3 §).

Min bedömning

Högsta domstolen har i två avgöranden (NJA 1984 s. 922 och NJA 2003 s. 645), utan att åtalet justerats, prövat om den tilltalade ska dömas för medhjälp trots att gärningsbeskrivningen avsett en gärning som begåtts ”gemensamt och i samråd” respektive ”tillsammans och i samförstånd”. I det senare av dessa avgöranden uttalade Högsta domstolen att det förhållandet att gärningsbeskrivningen inte innehöll någon konkretisering av vad främjandet skulle ha bestått i inte i sig utgjorde något hinder för pröva frågan om ansvar för medhjälp. En annan sak är att det, eftersom den tilltalade ska kunna förstå och försvara sig mot anklagelsen, i målet måste tydliggöras på vilket sätt han eller hon har främjat brottet. Mot bakgrund av det sagda ser jag inte heller när det gäller den

nu aktuella frågan att det finns något tydligt behov av ytterligare uttalanden från Högsta domstolen.

När det gäller det nu aktuella målet så har hovrätten (och tingsrätten) dömt YM för rån. Den nu aktuella frågeställningen har därför inte berörts i hovrättens domskäl. Hovrättens minoritet ansåg däremot att det utifrån hur åklagaren fört sin talan inte fanns förutsättningar att pröva om YM skulle dömas för medhjälp till rån. Detta utvecklades emellertid inte närmare. Som nämnts i det föregående har hovrättens majoritet och minoritet värderat bevisningen i målet på olika sätt. Som tidigare nämnts anser jag att det, utifrån vad hovrättens majoritet funnit utrett, inte kan råda någon tvekan om att YM ska dömas för rån och inte för medhjälp till detta brott. Målet är därför inte lämpat för en prövning av den nu aktuella frågan.

Sammanfattningsvis anser jag att en prövning av YMs överklagande inte skulle vara av vikt för ledning av rättstillämpningen när det gäller frågan om förutsättningarna för att, utan åtalsjustering, kunna döma för medhjälp när gärningsbeskrivningen avser en gärning som påstås ha begåtts ”tillsammans och i samförstånd”.

Jag kan inte se att det i målet finns några bevisfrågor eller andra frågor som är av intresse från prejudikatsynpunkt.

Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd.

Petra Lundh

Lars Persson

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm
Utvecklingscentrum Malmö
Åklagarkammaren i Växjö (AM-168980-18)